Proża popolari Maltija kontra l-Komuniżmu

Sergio Grech

Id-deċiżjoni tal-1961 tal-Perit Duminku Mintoff li jdaħħal il-Partit Laburista fl-A.A.P.S.O. xegħlet il-bozza l-ħamra għal dawk li kellhom l-emmna li l-politiku msemmi kellu l-ħsieb li jibdel lil Malta f'Kuba oħra fil-Mediterran.[1] Essenzjalment, dawn it-talin kienu konvinti li s-Sur Mintoff kellu l-pjan li jibdel lil Malta fi stat Komunista, kif kien għamel Fidel Castro fil-każ ta' Kuba, fejn il-pajjiż inbidel f'wieħed Komunist, alleat tar-Russja u ċ-Ċina.[2]

Grazzi għall-istampa, il-Moviment Azzjoni Soċjali, immexxi minn Dun Fortunato P. Mizzi, iben il-Prim Ministru Nerik Mizzi, kien kixef dak il-fatt tas-sħubija[3] u minn hemm tista' tgħid li jibda moviment ta' proża bil-Malti, primarjament fil-ġurnali, kotba żgħar kif ukoll permezz tal-karti volanti kontra l-Komuniżmu.

Is-sħubija fl-A.A.P.S.O. ġiet deskritta mill-alleati Kattoliċi bħala anti-Kattolika u żnaturali, u din ma setgħetx ma tqanqalx ċerta ewforija anki fil-kamp tal-pubblikazzjonijiet.[4] It-terminu 'proża' hawnhekk qed jintuża b'komma wiesgħa kemm jista' jkun, imma mhux jinkludi n-novella, il-poeżija jew ir-rumanz.

Il-moviment kontra l-Komuniżmu kellu l-kaptani tiegħu, li primarjament kienu jagħrfu lill-Kap tal-Knisja Kattolika Monsinjur Mikiel Gonzi bħala dak li kellu jilqa' għall-assedju Komunist. Dawn is-sorsi kienu qed jgħidu fost l-oħrajn li Malta ta' Pawlu, l-Appostlu tal-Ġnus, kienet fid-dmir li taqbeż għall-patrimonju Nisrani tagħha miġjub mill-qaddis imsemmi. Sena qabel, Malta kollha kienet waqfet biex tfakkar l-1,900 sena minn dik il-ġrajja storika

meta skont it-tradizzjoni San Pawl waqaf Malta għal xi xhur u ta d-din Nisrani lill-Maltin. Saru ċelebrazzjonijiet kbar b'diversi dinjitarji barranin.[5]

L-isfond fil-qosor

Fil-qosor ta' min jispjega li fl-1958 il-Partit Laburista kien irriżenja mill-gvern wara li falliet il-politika tiegħu tal-Integrazzjoni mar-Renju Unit, u ħtija ta' komplikazzjonijiet finanzjarji oħrajn il-Prim Ministru Mintoff kien iddeċieda li jieqaf hemm f'dik li hi tmexxija tal-pajjiż.[6] Kien hemm ukoll il-famużi rvellijiet ta' April 1958.[7] Mintoff kien anki waħħal fil-Knisja Maltija li tellfet dik l-opportunità tal-Integrazzjoni lill-Maltin, li skont hu kienet tfisser paga ta' disa' sterlini fil-ġimgħa u l-qerda tal-emigrazzjoni minn Malta darba għal dejjem.[8]

F'dak il-punt, f'termini ta' diskors tat-triq, kien żdied 'għadu' ieħor f'għajnejn il-Kap Laburista. Kif qal Mintoff stess lil Pirotta, mill-1959 'il quddiem kien iddeċieda li l-Knisja tkun miġġielda, u fost l-oħrajn ftit snin qabel kien beda diskors li l-Knisja kienet alleata mal-gvern Ingliż.[9] Mintoff kien ħoloq il-famuża metafora *Sir Michael Gonzi* meta kien jitkellem dwar l-Arċisqof.[10] Il-botta kienet ċara - l-Arċisqof kien kelb tal-but tal-Ingliżi ħakkiema.

Sadanittant Mintoff kien beda jitkellem dwar indipendenza mingħajr sarima għal Malta. L-affarijiet kellhom jikkumplikaw ruħhom fi żmien qasir, sakemm il-Knisja ħarġet l-interdett fl-1961 wara li talbet lill-Partit Laburista jirtira *Stqarrija ta' Politika*.[11]

Fl-1962 il-Partit Nazzjonalista kien rebaħ l-elezzjoni, u sa sentejn wara Malta ħadet l-Indipendenza tagħha minkejja li l-profeti foloz kienu raw id-dagħbien kull darba li ssemmiet dik il-kelma. Kienet elezzjoni missielta, bil-Knisja tagħti struzzjonijiet ċari preferenzjali għal min l-elettorat kellu jivvota. Il-vot kellu jmur għal dawk il-partiti li tlaqqmu 'ta' taħt l-umbrella', li kienu jeskludu lill-Partit Laburista.

L-istampa kienet lagħbet parti kbira f'dik l-elezzjoni, li rat ukoll numru rekord ta' kandidati. Waħda mill-għajtiet elettorali kienet biex Mintoff ma jitlax, biex il-Komuniżmu jibqa' barra l-pajjiż. Wieħed irid ifakkar ukoll li fl-Italja, pajjiż ġar ta' Malta, il-Partit Komunista kien l-iktar wieħed b'saħħtu wara dak Russu, u dan kollu kien jiftaħ l-għajnejn ta' min kien jibża' mill-Komuniżmu. Il-Partit Komunista Taljan kien twaqqaf fl-1921, inċidentalment fl-istess żmien li f'Malta twaqqaf il-Partit Laburista.

Biżgħat qodma mill-Komuniżmu

Tajjeb jingħad li din ma kinitx l-ewwel darba li f'Malta ssemma diskors kontra l-Komuniżmu. Lura fis-snin meta twaqqaf il-Partit Laburista fl-1921 kien qam biża' dwar ix-xellug Malti x'direzzjoni kien se jieħu, u allura l-Arċisqof ta' Malta Monsinjur Mawru Caruana kien talab lil Monsinjur Mikiel Gonzi biex jidħol fil-lista tal-kandidati Laburisti.[12] Fil-fatt il-partit spiċċa b'moviment kontra l-ieħor fi ħdanu stess, wieħed favur Laburiżmu Nisrani u l-ieħor iktar ta' linja Soċjalista.[13]

Wieħed ma jridx jinsa li ftit snin qabel, il-Knisja Maltija f'kumplott mal-Gvern Ingliż kienet sikktet lil Manwel Dimech minħabba l-kitbiet tiegħu u dan spiċċa eżiljat.[14] Terġa' u tgħid, l-enċiklika tal-Papa Ljun XIII *Rerum Novarum* għalkemm tkellmet fuq il-jeddijiet soċjali għall-ħaddiema u qablet mal-kunċett tal-istrajk f'sens ta' moderazzjoni, kienet ħadet pożizzjonijiet ukoll kontra s-Soċjaliżmu u l-Komuniżmu u anki l-Kapitaliżmu.

Sadanittant, iktar tard, fis-seklu 20 bikri kif ukoll wara, bdew joħorġu wkoll verżjonijiet bil-Malti tal-enċiklika kruċjali ta' Ljun XIII. Fl-1930 id-Dumnikan Ġeraldu Paris kien ħareġ traduzzjoni tal-enċiklika msemmija.[15] Fl-istess perjodu, bejn wieħed u ieħor, Alfons Maria Galea kien qed jipproponi s-sensiela ta' kotba tiegħu *Cotba tal-Mogħdija taż-Żmien*, li hu kien qed jissottomettihom għaċ-ċensura Kurjali.

Il-Knisja kienet ukoll b'seba' għajnejn fuq it-tarzna, li kienet meqjusa bħala l-bejta tar-radikaliżmu u n-nonkonformità. Ma jidhirx imma li Alfons Maria Galea kien espona dawn is-suġġetti tas-Soċjaliżmu u l-Komuniżmu fil-proġett tiegħu.

Iktar ma għadda żmien, il-partiti politiċi bdew jesprimuha fil-manifest elettorali tagħhom li huma Nsara u li kienu se jimxu ma' dawk il-prinċipji li għall-Knisja kienu kardinali. Il-Knisja kienet tibża' li s-Soċjaliżmu seta' awtomatikament iwassal għall-Komuniżmu, u allura dan ma kienx ittollerat.

Minbarra r-*Rerum Novarum* il-Papiet li ġew wara komplew isaħħu t-tagħlim f'dan ir-rigward, u beda l-argument mill-Papat li n-Nisrani ma setax ikun Soċjalista, u li s-Soċjaliżmu kien se jwassal għall-Komuniżmu, li kien ateu u inuman.[16] Dawn l-enċikliki, minn żmien għal żmien, bdew ukoll jinqalbu għall-Malti u bil-mod il-mod beda dieħel lingwaġġ teoloġiku fl-ilsien-omm.

Fl-erbgħinijiet tas-seklu 20 beda diskors dirett li l-Komuniżmu kien dieħel f'Malta. L-akkuża kienet saret mill-Arċisqof Gonzi nnifsu. Fl-1948 hu kien sostna li l-Komuniżmu kien jinsab fuq l-għatba ta' Malta.[17] F'Mejju tas-sena

ta' wara, meta kien qed jindirizza attività taż-Żgħażagħ Ħaddiema Nsara, l-Arċisqof kien sostna li l-Komuniżmu kien dieħel f'Malta f'doża żgħar.[18] Spjega wkoll li dawn l-individwi kienu xorta jmorru għall-attivitajiet reliġjużi biex ma jintgħarfux u ma jinqabdux li huma Komunisti. B'mod partikolari, Monsinjur Gonzi rrefera għat-Tarzna bħala bejta suspettuża għall-Komuniżmu.[19]

Fid-diskors tal-Kandlora tal-1959, meta ma kienx hawn gvern Malti, il-Gvernatur Robert Laycock kien għamel rimarka li l-letteratura Komunista kienet dieħla f'Malta b'ċerta konsistenza, u żied jgħid li l-pajjiżi ta' wara l-Purtiera tal-Ħadid kienu konvinti li f'Malta setgħu jippenetraw b'mod kbir.[20]

L-Għaqda ta' Qari Tajjeb tilqa' għall-Komuniżmu

Fl-1935 il-patri Ġiżwita Thomas Agius waqqaf l-Għaqda ta' Qari Tajjeb. Għall-għaqda tiegħu Agius kien addotta motto ispirat minn Santu Wistin: Ħu f'idejk u *aqra*. L-ewwel ktieb li ħareġ Agius kien traduzzjoni tal-kitba ta' Monsinjur Cologan dwar San Ġwann Fisher. Bħala emblema l-Għaqda ta' Qari Tajjeb kienet iġġib salib bi tmien ponot. Mill-1935 sal-1941 l-Għaqda ta' Qari Tajjeb ħarġet 41 ktejjeb, u sas-sena msemmija 7 titli kienu eżawriti għalkollox.[21]

Fil-lista ta' pubblikazzjonijiet tal-Għaqda ta' Qari Tajjeb wieħed jiltaqa' wkoll ma' titli li jmissu t-tema tal-Komuniżmu u s-Soċjaliżmu. Dun Ġużepp Zarb, li iktar tard fost l-oħrajn kien sar kappillan ta' Ħaż-Żabbar, kien ippubblika *Soċjaliżmu* u l-ktieb dwar il-*Mażunerija*. Il-Knisja Kattolika kienet ilha sa mis-seklu 18 li ħadet pożizzjoni kontra l-Mażunerija. Fil-każ ta' *Soċjaliżmu* ntuża l-kulur aħmar fil-qoxra u illustrazzjoni ta' raġel b'bandiera ħamra f'idu.[22]

Mal-kitbiet ta' Zarb, dejjem fi ħdan l-Għaqda ta' Qari Tajjeb, ta' min iżid li l-Latinista Dun Edward Coleiro fl-1935 kien ippubblika żewġ traduzzjonijiet li jmissu mas-suġġett diskuss – *Il-Bolxeviżmu*[23] u *Communiżmu*.[24] Hawn min isostni li l-awtur imsemmi kien jinfluwenza ħafna lill-Arċisqof Gonzi. Coleiro kien ukoll prekursur tas-soċjoloġija Kattolika f'Malta.

Il-qarrej għandu jżomm f'moħħu li dan kien ukoll il-perjodu tal-każ tas-Sedizzjoni, meta f'Marzu 1933 numru ta' attivisti Laburisti ġew imħarrka u mtellgħin il-Qorti minħabba li kellhom fir-residenza tagħhom letteratura fost l-oħrajn Komunista kif ukoll testi ta' Bernard Shaw, meqjusa dik il-ħabta bħala sedizzjużi u sovverżivi li jkollok, li inċidentalment fl-Ingilterra, li dik il-ħabta Malta kienet taħtha, ma kinux.[25] Iż-Żejtuni Karmnu Carabott, li Mintoff jiddeskrivih bħala sieħbu, kienu nstabulu manifest Komunista u diversi rivisti Komunisti.[26]

Sehem il-gazzetti u r-rivisti

F'kemm ilni ngħidlek, wara li faqqgħet l-istorja tal-A.A.P.S.O., il-gazzetti u r-rivisti Kattoliċi lokali mtlew b'artikli u kontro-artikli dwar is-suġġett. Diversi artikolisti kienu jiffirmaw il-kitbiet tagħhom b'nom de plume. Dan minbarra l-ittri lill-editur u kultant kienet tiżżerżaq ukoll xi taqbila. Din t'hawnhekk hija biss idea ġenerali; tant hu vast il-materjal!

Il-*Leħen is-Sewwa* kienet minn ta' quddiem f'din il-battalja tal-kliem, u bdew jidhru diversi artikli miktuba minn Don Camillo u Gladiator,[27] li kienu Patri Feliċjan Bilocca u Patri Karm Fenech rispettivament. Din il-ħabta *Leħen is-Sewwa* kienet editjata minn Dun Salv Bartoli Galea, li kellu pinna b'saħħitha ħafna u li ma tagħmilx wisq kompromessi.

Bartoli Galea dam editur ta' *Leħen is-Sewwa* għal tlieta u tletin sena, u fi kliem Herbert Ganado kien kolt "bħala qassis u bħala storiku, kien studjuż…"[28] Tista' tgħid ukoll li bosta mill-kelliema fir-rallies tal-Ġunta kienu jiktbu wkoll l-artikli tagħhom fil-gazzetta msemmija, bħal Patri Joseph Bernard SJ.

Noms de plume kien hemm bil-gzuz. Dun Anġ Seychell, li kien chaplain taż-Żgħażagħ Ħaddiema Nsara, kien juża Marċell. Lino Cassar, li kien fuq in-naħa Laburista, kien juża Carcas. Fil-*Forward* kien jikteb Minini. Piju Spiteri kien Ralph il-Bajjad. Diffiċli ssib soluzzjonijiet għal ħafna oħrajn minħabba l-kwantità kbira li kienu dehru. Mhux eskluż li l-istess persuna kienet tħaddan ismijiet differenti.

Is-suġġett bosta drabi kien jiġi trattat minn diversi angoli – fosthom dawk teoloġiċi u storiċi. Pereżempju Dun Mikielanġ Camilleri ppubblika artiklu fuq l-ewwel paġna dwar il-Ħajt ta' Berlin, li kien konsegwenza tal-Komuniżmu.[29]

Il-gazzetti kienu jirrappurtaw ukoll fuq stejjer fejn il-Knisja kienet qed tkun trattata ħażin mill-gvernijiet Komunisti jew stejjer ta' avvanz mill-Komunisti. Kuba kienet tkun spiss fl-aħbarijiet minħabba Fidel Castro. *Il-Ħaddiem*, li kienu jippubblikawh iż-Żgħażagħ Ħaddiema Nsara (ŻĦN), kellu sikwit stejjer dwar Kuba, bħal "Oħt Castro Ħarbet minn Kuba."[30] Niftakar lill-editur innifsu Piju Spiteri jgħidli li hu dik il-ħabta kien attenda konferenza fil-Brażil taż-Żgħażagħ Ħaddiema Nsara u kien irnexxielu jkollu sorsi tajbin dwar Kuba għall-gazzetta tiegħu.

Ta' min jagħmel parentesi hawnhekk u jiddistingwi ftit x'qed jifhem b'ġurnali Kattoliċi. Fil-verità f'Malta kulħadd, jew il-maġġoranza, kien ta' dik il-fehma reliġjuża, imma kellek gazzetti li kienu ta' għaqdiet reliġjużi u oħrajn indipendenti jew ta' partit politiku. Anki dawn tal-aħħar, fil-verità, għalkemm

ma kellhomx linja diretta Kurjali, kienu ta' natura Kattolika. Naturalment il-gazzetti Laburisti ma naqsux li jwieġbu għall-akkużi li l-gazzetti l-oħrajn kienu jagħmlulhom.

Il-Berqa, *The Times of Malta* u *Forward* tal-familja Strickland ma naqsux li jirrappurtaw dwar il-Komuniżmu. Attiv f'din il-linja kien hemm il-ġurnalist u opinjonista J. G. Vassallo, li fl-1962 kien ikkontesta l-elezzjoni mas-Sinjorina Mabel Strickland u l-Partit Kostituzzjonali Progressiv. Minn dak il-partit, fl-elezzjoni msemmija, kienet telgħet Mabel biss.

J. G. Vassallo, fost l-artikli li kien kiteb fil-*Forward*, kien sostna li min kien Komunist kien tgħallem u kien żviluppa t-tekniċi tiegħu ta' kif jopera f'arti fina.[31] Skont hu, il-Komunisti riedu jaqtgħu l-linja bejn l-Insara u Ruma. Il-qassis li jikkoopera mal-Komunisti kien jissejjaħ minnhom 'progressiv' waqt li dak li jopponi kien għalihom 'reazzjonarju'. Kompla jallega li l-Komunisti l-ġlieda tal-klassijiet riedu jdaħħluha anki bejn il-qassis sinjur u l-qassis fqir.

Ta' min iżid li l-*Forward*, għalkemm il-qarrejja tagħha kienu ftit wisq, kienet anki żvelat artiklu li kien deher ir-Russja, fil-gazzetta Komunista *Isvestia*, li kien qed jaqbeż għall-Perit Mintoff u jikkritika lill-Gvern Ingliż u lill-Knisja Maltija, lit-tnejn li huma l-'għedewwa' komuni tal-Partit Laburista.[32]

F'artiklu ieħor partikolari, *Il-Berqa* sostniet li fil-pajjiżi Baltiċi l-Knisja kienet għaddejja minn kundizzjonijiet ħżiena.[33] L-attivitajiet reliġjużi kienu kontinwament taħt attakk mill-atei Bolxevisti u l-awtoritajiet kienu qed jagħmlu tfittxija fil-libreriji pubbliċi u l-ħwienet tal-kotba għal-letteratura Kattolika. Bibbji u kotba tal-kant kienu qed jiġu kkonfiskati wkoll. Il-gazzetta kompliet tallega li l-kleru bosta drabi kien qed jispiċċa taħt interrogazzjoni kontinwa mill-Pulizija Komunista.

Il-Qawmien tal-Moviment Azzjoni Soċjali (M.A.S.) mhux biss kixfet l-istorja tal-A.A.P.S.O. iżda kompliet tinsisti li l-Komuniżmu kien l-għadu ewlieni taċ-ċiviltà Kattolika. Il-Komuniżmu, billi hu materjalista, ma setax jaqbel mal-prinċipji Kattoliċi, bħall-eżistenza t'Alla, l-idea tar-ruħ u l-ħajja wara l-mewt. Il-Komuniżmu "jeqred il-libertà u d-demokrazija" u hu "l-aktar kolonjaliżmu kiefer".[34] *Il-Qawmien* għamlet akkuża lil Mintoff li s-Soċjaliżmu "li ser ikollna nħabbtu wiċċna miegħu mhuwiex dak moderat u demokratiku… iżda Soċjaliżmu li jrid jaqdi kemm jista' lir-Russja."[35] Għall-gazzetta msemmija, "il-Komunisti ma għandhomx kuxjenza".[36]

Il-Qawmien mhux biss mexxiet kampanja kontra l-Komuniżmu imma allegat ukoll li l-ħakma li l-Mażunerija kellha fuq il-pajjiż kienet kbira tant li,

skont hi, dawn kienu qed jokkupaw "pożizzjonijiet kjavi kullimkien". B'mod partikolari semmiet is-Servizz Ċivili, ix-Xandir u l-Università.[37]

Il-M.A.S. minbarra l-gazzetta kien ukoll union u kellu interess fl-1 ta' Mejju, li dwaru ppubblika ktejjeb. L-1 ta' Mejju kien jinteressa wkoll lill-Komunisti u s-Soċjalisti, li kienu jorganizzaw matulu manifestazzjonijiet kbar. Fil-ktejjeb imsemmi l-M.A.S. tkellem dwar kif l-Ewwel ta' Mejju twaqqaf, u jġib ukoll fost l-oħrajn id-diskors lill-ħaddiema tal-Arċisqof Gonzi tal-1956.[38] Min-naħa tagħha l-Knisja Kattolika ppruvat tikkontrolla l-festa tal-1 ta' Mejju milli tibqa' biss dominju tal-Komunisti u s-Soċjalisti u introduċiet il-festa ta' San Ġużepp Ħaddiem.

Barra minn hekk, il-M.A.S. tebagħ ktejjeb biex jipprova li l-A.A.P.S.O. kienet Komunista, taħt l-influwenza Russa u Ċiniża. Ikkwotat ukoll għejun tal-aħbarijiet li jikkonfermaw il-fil Komunista tal-A.A.P.S.O. u kitba dwar it-trade unions fl-Unjoni Sovjetika, fejn ġie allegat li meta jkun hemm l-okkażjoni, "il-management Sovjetiku jonqos mid-dmirijiet tiegħu lejn il-ħaddiema."[39]

Bdew ukoll fatturi oħra għalkemm mhux totalment ġodda. L-użu qawwi tal-karikatura, speċjalment mill-gazzetti Stricklandjani, fejn kien jibbrilla x-xogħol ta' Alfred Gerada, ma jistax jinqabeż. Bdew jintużaw iktar il-karti volanti, li normalment kienu jużawhom biex iwasslu messaġġi, tagħlim kontra l-Komuniżmu, appelli biex wieħed jattendi r-rallies tal-Ġunta, ritratti bil-kulur tal-Arċisqof Gonzi u ġieli anki kienu jidhru fihom artikli minn gazzetti u editorjali. Pereżempju l-karta volanti *X'irid Mintoff: Żwieġ bla Sagrament!*[40]

Il-materjal tal-Knisja beda jitqassam mill-action leaders, li minnhom kien hawn mas-700 bejn Malta u Għawdex, sitt mija minnhom f'Malta. Kull wieħed kellu tessera bir-ritratt.[41] Fosthom kien hemm il-poeta Mario Azzopardi, li kien attiv fuq in-naħa tal-Ġunta Djoċesana, jiddefendi lill-Arċisqof Gonzi u l-imsemmija Ġunta. Skont xhieda li tani Azzopardi nnifsu, hu kien speċifikament "nikteb għanjiet biex jitkantaw waqt il-kruċjati u niddisinja materjal ta' propaganda favur ir-reżistenza li kienet qed toffri l-Knisja. Kont niddisinja wkoll posters kbar biex jitwaħħlu mal-galleriji ta' ċentri militanti, u niftakar li kont wieħed minn dawk li organizzaw mixja b'karozzella dekorata u mikxufa meta l-Arċisqof Gonzi kien żar il-Ħamrun."[42]

Kien hemm ukoll il-kartelluni fil-meetings u fir-rallies, li fi ftit kliem riedu jwasslu messaġġ qawwi u li joqros. Uħud minnhom setgħu kienu libellużi, imma aktarx kienu ngħalqu l-għajnejn biex ma jinqalax iktar inkwiet.

Iż-Żgħażagħ Ħaddiema Nsara kienu attivi fil-qasam tal-istampar. Qalb il-kotba tagħhom ta' min isemmi *Cardijn* ta' Joe Agius, li fih fost l-oħrajn offra

bijografija tal-qassis Belġjan kif ukoll ġie inkluż id-diskors li Monsinjur Cardijn kien għamel lill-imsieħba fit-Teatru San Remo fil-Ħamrun f'Mejju 1961, meta dan kien żar Malta u indirizza lil Malta Kattolika waqt rally kbir fil-Furjana.[43]

Kif għedna, kien hemm anki għaqdiet reliġjużi li bdew jippubblikaw traduzzjonijiet tal-enċikliki tal-papiet, profili tal-Arċisqof Gonzi u ħajjiet ta' Nsara li ġġieldu għall-Knisja jew għexu ħajja eżemplari Nisranija.[44] Fost l-enċikliki maqlubin għall-Malti kien hemm il-*Mater et Magistra* ta' Ġwanni XXIII, li ġiet maqluba mill-Professur Dun Karm Sant u Salvinu Busuttil.[45] Busuttil dik il-ħabta kien ukoll attiv fi ħdan iż-Żgħażagħ. Dik kienet enċiklika importanti ħafna minn papa li kien qed jipprova jqarreb id-dinja lejn il-paċi dejjiema.

Il-Ġunta Djoċesana bdiet tistampa wkoll id-diskorsi li bdew isiru fir-rallies tagħha. Waħda mill-iktar pubblikazzjonijiet popolari kienet *Il-Protesta ta' Malta Kattolika*. Il-ktejjeb fih id-diskorsi kollha li saru fir-rally tal-5 ta' Marzu 1961, li sar fil-Furjana, fuq il-Fosos, fejn ġew ikkundannati bla tlaqliq is-Soċjaliżmu u l-Komuniżmu u s-sħubija fl-A.A.P.S.O., u l-Maltin preżenti ddeploraw il-kuntatti tal-Perit Mintoff mal-Komunisti.[46]

Skont Dun Charles G. Vella, il-moħħ wara l-pubblikazzjoni, dakinhar kien hemm folla ikbar minn dik taċ-ċentinarju Pawlin fl-1960.[47] L-editur insista li preżenti kien hemm ukoll "nies anki mmankati li b'sagrifiċċju kbir riedu juru li huma mal-Ġunta."[48] Fuq il-qxur tal-ktejjeb imsemmi hemm ritratt tal-miġemgħa miġbura.

Problemi ta' Llum kienet rivista ppubblikata mill-Ġiżwiti Maltin, u għalkemm fiha wieħed ma jarax devjazzjonijiet fil-pożizzjonijiet uffiċjali tal-Knisja dwar is-Soċjaliżmu u l-Komuniżmu, imma kien hemm ċerta intellettwalità fl-espożizzjoni tal-argumenti. Eżempju ta' dan insemmi editorjal mingħajr passjoni dwar l-A.A.P.S.O.[49] Minflok, spjegazzjoni dettaljata ta' x'kienet l-organizzazzjoni u l-andament tagħha matul is-snin. Ma naqsux ukoll kitbiet dwar il-kwistjonijiet minn Patri Ġużè Delia. Pereżempju Delia kiteb dwar Kuba u Fidel Castro.[50]

Anki l-istudenti universitarji, permezz ta' *Il-Kokka*, ħadu pożizzjoni kuntrarja għall-Komuniżmu f'Malta.[51] Ta' min iżid li bħala student universitarju Mintoff kien serva fl-iStudents' Representative Council.[52]

Sadanittant, minbarra li kien ħareġ l-interdett, kien hemm ukoll projbizzjoni tal-qari tal-gazzetti Laburisti.[53] Il-konfessuri ngħataw anki l-jedd li jistħarrġu l-projbizzjoni fil-qrar. Imma l-Partit Laburista kompla għaddej bil-gazzetti tiegħu, xi drabi anki jibdel l-ismijiet. Gazzetta li taqa' fi projbizzjoni klerikali

ma kellhiex futur, mhux biss għax kienet titlef ir-riklamar imma agħar minn hekk il-bejgħ. Il-General Workers Union ma għaddietx mill-istess sitwazzjoni u baqgħet sejra bil-pubblikazzjonijiet tagħha.

Il-Lega Anti-Komunista

Kienet twaqqfet ukoll il-Lega Anti-Komunista, li minn Ġunju 1961 bdiet tippubblika *L-Anti Komunist*, li kienet pubblikazzjoni dgħajfa ħafna. Ġieli din ġiet stampata u ġieli ttajpjata, u ġieli saret anki bl-idejn, u milli wieħed jista' japprezza kienu jsiru wkoll xi kopji aktarx b'xi Gestetner. Il-messaġġi imma kienu mingħajr ekwivoċi. F'każ minnhom sostnew li *Better Dead Than Red*.

L-Anti Komunist kienet tagħti wkoll rendikont ta' dak li kien qed jiġri fil-qasam tar-reżistenza fid-dinja fejn jidħol il-Komuniżmu.[54] Il-fundaturi tal-Lega kienu Emilio Camilleri u G. M. Vella Gatt. Xi kultant kienet tidher xi karikatura, imma kif ikkummenta Vella, il-kwalità tat-tpinġija kienet ta' livell baxx ħafna.[55] F'waqt minnhom il-Lega msemmija kienet iddikjarat li għandha l-appoġġ morali tal-parti l-kbira tal-organizzazzjonijiet Maltin u li kienet tħaddan fiha iktar minn 100,000 Malti.

F'okkażjoni minnhom il-Lega kienet ġabet kelliema barranin jitkellmu fuq is-suġġett f'konferenza internazzjonali.[56] Rivista akkademika bħax-*Scientia*, editjata mid-Dumnikan Serafin Zarb, kienet tagħti ħafna piż lil-Lega. Fil-fatt l-istess Zarb kien qrib il-Lega. Imma fil-verità l-impatt tal-Lega fil-kwistjoni aktarx li kien minimu. Ma' Zarb jistgħu jissemmew ukoll Fr Joseph Bernard SJ, Dun Philip Calleja, Monsinjur Anton Cilia (għal xi żmien President tal-Ġunta Djoċesana), Sir Luigi A. Camilleri, il-Prof. Walter Ganado, u J. G. Vassallo.[57]

Ħanut b'kotba Komunisti

Jidher li għal xi żmien kien hemm ukoll ħanut tal-kotba fi Strada Stretta, il-Belt, f'Vincenti Buildings, li kien ibigħ letteratura Komunista.[58] Alfred Mallia Zarb, f'artiklu f'*The Times of Malta*, kien sostna li f'Malta kien hemm dħul kostanti ta' letteratura Komunista. Kien hemm it-teżi li l-ambaxxati taċ-Ċina, ir-Russja, il-Jugoslavja, il-Polonja u l-Ungerija li kien hemm Londra, kienu qed jibagħtu dan il-materjal lejn Malta bil-posta.[59]

Id-Direttorju tal-Azzjoni Kattolika kien iddiskuta l-wasla ta' letteratura Komunista minn imkejjen Komunisti u kellhom il-wegħda tal-Ministru responsabbli mill-Posta Carmelo Caruana li kien se jinvestiga.[60]

Sadanittant wieħed ma jridx jinsa r-rwol qawwi li kellha ċ-ċensura f'Malta ta' dik il-ħabta, speċjalment sas-sittinijiet tas-seklu 20, għax imbagħad bdiet tillaxka iktar fis-sebgħinijiet, fi żmien meta Mintoff kien fil-gvern, anki bħala parti minn proċess ta' sekularizzazzjoni meta essenzjalment Mintoff kien qed iżarma lill-Knisja mill-poteri u l-influwenzi immedjati tagħha.

Imma dil-ħabta anki ktieb fuq l-arti mhux darba jew tnejn inżamm. Kotba fuq l-ippjanar tal-familja nżammu. *Il-Ħajja*, fi Frar 1970, kienet ħarġet storja li letteratura msejħa minnha 'oxxena', minn sorsi Żvediżi, identifikata bħala pornografija u erotografija, kienet qed tasal Malta puntwalment fid-djar tal-Maltin. Dan minbarra rivisti Komunisti bħal *Peking Review* u *Soviet Weekly*.[61] L-istorja kienet ta' Charles Buttigieg. Fl-istess żmien Malta kienet tidħol ukoll puntwalment letteratura reliġjuża jew semireliġjuża li kienet anti-Komunista, li kont issibha għand membri tal-kleru u f'kunventi fejn kien hemm librerija u arkivji. Fost dawn il-kotba l-awtur preżenti ltaqa' ma' *Catechismo del Comunista*.[62] L-istess il-Biblijoteka tal-Università kellha minn dawn il-kotba. Uħud minnhom għadhom anki fuq l-ixkafef sa meta l-awtur preżenti qed jikteb.

Herbert Ganado – Militanti Kattoliku kontra l-Komuniżmu

Wieħed mill-iktar awturi assidwi kontra l-Komuniżmu wara t-Tieni Gwerra Dinjija kien l-Avukat Herbert Ganado. Minbarra l-pinna tiegħu kien hemm ukoll attiviżmu qawwi fil-politika. Fi żmien it-Tieni Gwerra Dinjija Ganado kien ġie internat lejn l-Uganda. Qabel l-internament Ganado kien għamel perjodu editur tal-gazzetta *Leħen is-Sewwa*, minn fejn kien anki ħa pożizzjonijiet sa ċertu punt kontroversjali favur id-dittatur Spanjol il-Ġeneral Franco permezz tal-famuż editorjal 'Dħalna Madrid'. Wara li nġieb lura Malta mill-eżilju, Herbert Ganado ntefa' b'ruħu u ġismu fil-Partit Nazzjonalista. Iżda sal-1958 Ganado kien imkeċċi mill-partit imsemmi wara li ma bediex jaqbel mal-politika ta' Borg Olivier, speċjalment fejn jidħol il-Perit Mintoff.

Skont Herbert Ganado, Borg Olivier kien dgħajjef wisq fil-linja li kien qed jieħu fejn tidħol il-politika ta' Mintoff.[63] Kien hemm akkużi fil-konfront tiegħu, mill-qalba tal-Partit Nazzjonalista, li kien qed jipprova jieħu post Borg Olivier bħala leader.

Għalkemm tkeċċa l-Avukat Ganado ma rtirax mill-politika, imma f'Ottubru 1958 waqqaf partit li semmieh Partit Demokratiku Nazzjonalista, kif kien l-isem tal-Partit Nazzjonalista fi żmien l-Avukat Nerik Mizzi, li kien sar prim ministru fl-1950.[64]

Ganado beda jew preċiżament kompla juża l-gazzetta *Malta Tagħna*, li oriġinarjament kienet tal-Partit Nazzjonalista, u minn hemmhekk kien imexxi battalja b'saħħitha bil-pinna kontra Mintoff u kontra l-Komuniżmu. Hawn min jakkuża lil Ganado li kien hu li tefa' lill-Knisja f'Malta f'paniku li jekk Mintoff jieħu l-poter allura Malta kienet issir Komunista. Iktar tard l-Avukat Ganado ġabar il-ġrajjiet ta' dak il-perjodu fir-raba' volum mis-sensiela *Rajt Malta Tinbidel*.[65]

Għal Ganado r-reliġjon kienet parti mill-patrimonju nazzjonali, u l-poplu kellu mhux biss il-jedd imma d-dmir li jiddefendiha.[66] Wieħed irid jiftakar li dik id-dikjarazzjoni kienet qed issir fi żmien meta kienu għaddejjin fuq livell lokali l-preparamenti għaċ-ċentinarju Pawlin.

Skont Ganado l-Komunisti kellhom għan wieħed – dak li jitfgħu l-Knisja fis-sagristija. Il-Komunisti kienu jagħmlu bħall-Perit Mintoff – jiddistingwu bejn l-isqof bħala persuna u l-isqof li għandu dak l-uffiċċju. Mintoff dik il-ħabta, kif semmejna iktar qabel, kien ħoloq il-metafora *Sir Michael Gonzi* meta kien jitkellem fuq il-ħbiberija li kien hemm bejn l-Arċisqof u l-Ingliżi. Fi kliem Ganado, Mintoff ried iġib il-pajjiż f'sitwazzjoni fejn għalih l-isqof mhu ħadd. Ganado kien argumenta wkoll li ġaladarba Malta mhix parti mill-Afrika jew mill-Asja, ma kellhiex għalfejn tissieħeb fl-A.A.P.S.O.[67]

F'Awwissu 1958 Ganado akkuża lil Mintoff li bil-U-turn tiegħu favur l-indipendenza kien biss se jaqdi lir-Russja Komunista.[68] Ganado kien ibbaża l-pożizzjoni tiegħu fuq l-argument li kien għamel il-President Onorarju tal-Partit Laburista Ċensu Bugeja, li kien sostna li jekk Malta tmur għall-indipendenza kien se jkollha bżonn potenza oħra li tipproteġiha u tgħinha (enfasi tal-awtur preżenti).[69]

It-telegramma li Mintoff kien bagħat lir-Russja, kif kien bagħat lil Franza, l-Istati Uniti u l-Ingilterra biex iqanqlu l-kwistjoni ta' Malta fil-laqgħa ta' Ġinevra, skont Ganado, kienet l-aktar logħba perikoluża li qatt kien lagħab Mintoff sa dak il-mument, għax issa dan il-pajjiż ateu kien se jidħol fil-politika ta' pajjiżna. Skont Ganado, Mintoff kien donnu se jagħmel bħal Nasser tal-Eġittu u Kassim tal-Iraq meta sservew bir-Russja, iżda "Nasser spiċċa biex induna li r-Russja kienet lifgħa f'ħobb ir-Repubblika Għarbija."[70]

Ganado kien ċert li Mintoff sa minn mindu kien għadu student kellu dejjem ideat ħomor u tendenzi Marxisti li f'Oxford kompla jiżviluppahom. "U f'San Pawl il-Baħar snin ilu kixef il-karti."[71] Dakinhar Mintoff kellu ikla mażżgħażagħ tal-partit u dawn laqgħuh bl-*Innu tal-Bandiera l-Ħamra*. Ganado kien konvint li l-A.A.P.S.O. kienet Komunista u kienet strument biex taqdi lir-Russja u liċ-Ċina.[72] Għall-forzi Kattoliċi dakinhar kienu nkixfu l-karti waqt li n-naħa l-oħra baqgħet tinnega.

F'Lulju 1960 Herbert Ganado wasal f'konklużjoni li kien hemm trijumvirat fil-Partit Laburista li kien Komunista – Mintoff, l-Avukat Joe Attard Kingswell u s-Segretarju Ġenerali Toni Pellegrini.[73]

Il-babaw Russu

Din il-biża' mill-Komuniżmu kienet timxi anki pari passu mal-biża' mir-Russja, u dan kien ifisser li l-Knisja kemm jista' jkun kienet tipprova tbiegħed kull kuntatt ma' dal-pajjiż. L-idea ta' turiżmu mir-Russja ma kinitx togħġobha wisq lill-Knisja. Aħseb u ara kemm kienu se jmorru Maltin ir-Russja! Ma kienx jogħġobha lanqas in-negozju mar-Russja.

Wieħed irid japprezza li sa ċertu punt din il-biża' ma kinitx qed tistrieħ fuq il-vag imma kien hemm diversi kapitli, anki ta' għeluq ta' knejjes u arresti u torturi lill-kapijiet tal-Knejjes Kattoliċi bħal Stepinac, Mindszenty u Beran. L-istejjer tagħhom waslu Malta grazzi għall-istess ġurnali. Kienu komuni l-istejjer li r-Russi jieklu t-tfal – element li anki ssemma fl-istejjer ta' Don Camillo u Peppone.[74]

Dak li pereżempju ġara l-Ungerija kien segwit mill-Maltin kollha. Fl-1956 l-Ungeriżi qamu kontra l-Komuniżmu, imma ftit wara li kienu se jwaqqfu gvern daħlu r-Russi bit-tankijiet għalihom u kollox miet fuq ommu. Is-sitwazzjoni ġabet is-simpatija tal-Maltin, tant li anki kien twaqqaf il-Pro Free Hungarian Committee u anki ntbagħtet għajnuna materjali lejn il-pajjiż imsemmi.[75] Sa Awwissu 1957 il-gazzetti kienu qed jirrappurtaw li l-Komunisti kienu qed jarrestaw mijiet ta' qassisin fl-Ungerija.[76]

Aktarx li l-fatt li Malta damet ma kellha ambaxxata Russa kien ġej minn dis-sitwazzjoni wkoll. Kien Borg Olivier li beda l-ewwel kuntatti mar-Russja. Fil-fatt fl-1966 kienet qamet għagħa dwar il-possibilità li r-Russja jkollha ambaxxata f'Malta.

Pereżempju editorjal ta' *It-Tarka* mhux biss kien kuntrarju li jkun hemm kuntatti mar-Russja, imma kompla sostna li "lanqas il-ftehim kummerċjali li

kien sar mal-Jugoslavja ma jogħġobna, għaliex nafu kif il-pajjiżi Komunisti jisservew b'kull ftehim biex minn kummerċjali jaslu għall-kulturali, minn kulturali jgħaddu għall-ftuħ ta' ambaxxati, imbagħad ħoll xagħrek u ġib iż-żejt għax ma tkun tista' żżommhom b'xejn għajr b'att drastiku…"[77] *It-Tarka* kienet il-gazzetta tal-Partit tal-Ħaddiema Nsara. Is-sena ta' wara l-ambaxxatur Russu kien ġie l-ewwel darba f'Malta u ma naqasx in-nuqqas ta' qbil dwar iż-żjara.[78]

Kif intqal qabel, imqar l-idea ta' kultura Russa, bħaċ-ċinema, ma kinitx aċċettabbli għall-Knisja. *Leħen is-Sewwa* fl-1959 kienet oġġezzjonat għall-film dwar is-satellita Russa li marret fuq il-qamar, u argumentat li dan jista' jiftaħ il-pass għal iktar films mill-pajjiż imsemmi. Għaliha l-films Russi kienu għodod propagandistiċi.[79]

Żewġ patrijiet kontra l-Komuniżmu

Id-Dumnikan Ġeraldu Paris kien awtur prolifiku ħafna. Minbarra li qaleb għall-Malti l-evanġelji, liema traduzzjoni ġiet ikkritikata bl-aħrax minn Monsinjur Pietru Pawl Saydon, iddedika ħafna enerġija biex jiġġieled il-Komuniżmu.

Patri Paris kien waqqaf ix-Xirka tal-Isem Imqaddes t'Alla, li kienet taħdem biex jinqered id-dagħa minn fomm il-poplu Malti. Iddiskutejt lil Patri Paris, xi snin ilu, ma' Patri Lawrence E. Attard, riċerkatur fuq l-emigrazzjoni, u dan saħaq miegħi li Paris "kien ġgant… Kien fenominali… Kien bniedem li jinteressa ruħu f'kollox. Għandu rumanzi. Għandu kotba teoloġiċi… Kien wieħed mill-pijunieri li qaleb it-Testment il-Ġdid fil-Malti… Kien bniedem fokuż… Kien predikatur. Kien wieħed mill-kolonni tagħna fl-Ordni."[80]

Biss biss Patri Paris kien jeditja żewġ gazzetti, *The Faith* u l-*Militia Christi*. Iż-żewġ gazzetti kienu mexxew kruċjata kontra s-Soċjaliżmu u l-Komuniżmu u favur il-vot Kattoliku, li huwa kien isejjaħlu "vot intelliġenti".[81] Il-*Militia Christi* kienet il-leħen tal-Fratellanzi tal-Isem Imqaddes t'Alla u ta' Ġesù. *The Faith* kienet l-organu tas-St Paul's Apologetics Circle, li Paris kien imexxi. Fiż-żewġ gazzetti Patri Paris kien jesponi bl-iktar mod ċar u awtentiku t-tagħlim tal-papiet dwar il-materja msemmija.[82] Kliemu kien mingħajr tidwir u ma jħalli l-ebda dubju fejn se jxaqleb il-miżien. Għal Patri Paris is-Soċjaliżmu ma joqgħodx mat-tagħlim ta' Kristu.[83] Lanqas dak moderat ma kien aċċettabbli għalih.[84] Anki l-Protestantiżmu ma kienx jittollerah.[85]

Kien konvint li s-Soċjaliżmu kien mogħdija naturali għall-Komuniżmu.[86] Mill-*Militia Christi* Paris sejjaħ għall-penitenza, inkella l-pajjiż kien f'riskju

li jsir bħal Havana, il-belt kapitali ta' Kuba, li fi kliemu kienet l-iktar belt "immorali u mgħarrqa fid-dnubiet, speċjalment fid-dnubiet tad-diżonestà."[87] Mhux darba jew tnejn li Paris inkluda wkoll kitbiet jew diskorsi tar-ragħajja tal-Knisja, fosthom tal-Isqof Emanuel Galea, fil-gazzetti tiegħu.[88]

Il-kitbiet tal-Isqof Galea dik il-ħabta kienu popolari u ħafna kienu japprezzaw il-mod sempliċi u kważi telegrafiku li bih kien jippreżenta ħwejjeġ filosofiċi u reliġjużi. L-Azzjoni Kattolika Maltija kienet ħarġet żewġ kotba tiegħu, *Frak tad-Deheb* (li tiegħu saru iktar minn edizzjoni waħda)[89] u *Inħarsu dak li hu Tagħna*.[90] Interessanti li għal Paris il-Gvern Ingliż kien dominat mill-Mażunerija.[91]

Fost il-kotba ta' Patri Paris ta' min isemmi *Komuniżmu Nisrani u Komuniżmu Marxjan*. Il-ktieb kien jiġbor fih ġabra ta' artikli li kienu dehru f'*Leħen is-Sewwa* fl-1946, u fost l-oħrajn isostni li "l-Komuniżmu Nisrani, hekk minna msejjaħ, huwa l-unika triq tajba għas-salvazzjoni soċjali u għall-prosperità tad-dinja."[92] Kritiċi tiegħu kienu jsostnu li Patri Paris kien qed imexxi dil-kampanja kollha minħabba li ħuh Anton kien politikament attiv fil-Partit Nazzjonalista.[93]

Patri Attard jistqarr li għalkemm hu ammiratur ta' Patri Paris, u fil-fatt Attard kien kiteb dwar u rriċerka l-istorja tax-Xirka msemmija, Patri Paris kien iħallat ir-reliġjon mal-politika. Għalih "li tkun Kattoliku kien ifisser li tkun Nazzjonalist… Ma kellux kantunieri. Ma kienx bniedem ta' intern ħażin… Kellu ħafna kuntatti ma' barra, Kattoliċi u mhumiex… Sa stamperija kellu… Ma kellux appoġġ kbir mid-Dumnikani. Kien jaħdem għal rasu."[94]

Fil-fehma ta' Patri Marius Zerafa, li lil Paris kien jafu, "Paris kien raġel sewwa ħafna u ħadem daqs kelb. Ta kontribut kbir. Imma kien fanatiku għat-Taljani… Il-*Militia Christi* għamlet ħafna ħsara. Meta Strickland talab skuża, qallu, 'Ikkonvertejt, Milord?' Baqa' jsaħħan… Dak kellu jiġi internat imma qabeż għalih il-Provinċjal Nolan."[95]

Il-Ġiżwita Patri Albert Busuttil kien pilastru ieħor fil-ġlieda kontra l-Komuniżmu bil-kitba. Fil-fatt Busuttil kien jikkoordina l-*Kollezzjoni Żmienna*, li fost l-oħrajn tkellmet fuq kif il-Polonja, darba pajjiż Kattoliku, kienet inbelgħet mill-Komuniżmu,[96] il-ħruxija tad-dittatur Russu Stalin[97] u kif il-Komuniżmu daħal fi Spanja, li kien pajjiż arċi-Kattoliku.[98] Busuttil sostna li Josef Stalin kellu politika agħar minn dik ta' Leon Trotsky.[99] Biss biss fl-1953 fil-Polonja l-Komunisti kienu għamlu festa bl-Isqof Kaczmarek u arrestaw il-Kardinal Wyszynski.[100]

Bla dubju Busuttil kien ukoll imperjalista u wisq probabbli kien jara tarka fl-Imperu Ingliż, li ħafna kienu jemmnu li mhu se jintemm qatt.[101] Fil-*Kollezzjoni* kienu dehru wkoll titli bħal *Demokrazija u Partiti*, bijografija tal-awtur Russu

Dostoevsky u tagħlim dwar id-duttrina soċjali tal-Knisja, li kienet meqjusa bħala alternattiva għall-Komuniżmu u anki l-Kapitaliżmu. Kiteb ukoll testi ta' teoloġija.[102]

Barra l-*Kollezzjoni Żmienna* Busuttil kien editur ukoll ta' *Frak* (deskritta minnu bħala rivista ta' kultura u formazzjoni spiritwali) u *Biblijoteka ta' Kultura*, fejn il-kontenut kien jagħfas fuq materjal xjentifiku, storiku u apoloġetiku. Ħuh, li kien ukoll Ġiżwita, Patri Emvin Busuttil, kien stampa ktieb biex jiftaħ għajnejn il-qarrej mill-perikli tal-Mażunerija.[103]

Kienet dehret ukoll fi ktejjeb żgħir ġabra ta' artikli kontra l-Komuniżmu li kienu dehru f'*Leħen is-Sewwa*, miktuba minn Dun Ugo Gambin. Gambin kien ukoll l-awtur ta' għadd ta' rumanzi li wisq probabbli kienu indirizzati iktar lejn il-mara tad-dar. Minn dawn ir-rumanzi kien dejjem jipprietka valuri Nsara. Fost ir-rumanzi ta' min isemmi *Briġida Omm*, *Briġida Miżżewġa*, *Aħjar miż-Żwieġ* u *Żahar tal-Larinġ*.

Ma naqsux ukoll inizjattivi bin-noms de plume li kienu jiktbu kontra l-Komuniżmu. Pereżempju fl-1962 ċertu SJ kien ippubblika ktejjeb fil-format ta' mistoqsija u tweġiba fejn saċerdot u żagħżugħ qed jiddiskutu l-Komuniżmu. Il-ktejjeb għalaq bil-punt "L-errur u l-ereżija jfaqqsu bħall-fniek."[104] Jista' jkun, minħabba n-nom de plume użat, li SJ kien patri Ġiżwita.

Pubblikazzjonijiet mill-Kurja tal-Arċisqof

Minn żmien għal żmien il-Knisja, kif intqal qabel, kienet tippronunzja ruħha dwar diversi suġġetti, fosthom il-Komuniżmu u s-Soċjaliżmu. Dawn l-ittri pastorali tal-Arċisqof kienu anki jiġu mitbugħa fi ktejjeb żgħir minbarra li bosta drabi kienu jiġu ppubblikati kelma b'kelma f'gazzetti bħal *Leħen is-Sewwa* jew isiru rapporti dwarhom fil-ġurnali. Dan minbarra li kienu jinqraw fil-knejjes, liema qari mhux darba jew tnejn kien iġib xi inċident mill-kongregazzjoni.

L-ittra pastorali tar-Randan tal-1959 wasslet il-messaġġ li l-lajċiżmu jista' jwassal għall-Komuniżmu, u fakkret li l-liġijiet huma ġusti meta l-leġiżlatur ma jaqbiżx il-limiti tas-setgħa tiegħu.[105] L-ittra pastorali tar-Randan tal-1960, miktuba mill-Isqfijiet Gonzi u Pace, kienet speċifikament fuq is-Soċjaliżmu, u l-awturi fakkru fil-pożizzjoni ta' papa wieħed wara l-ieħor kontra s-Soċjaliżmu u l-Komuniżmu, u enfasizzaw ukoll li l-lajċiżmu jrid jimpedixxi kull indħil tal-Knisja fil-ħajja pubblika.[106]

Din il-kitba tat ħarsa ġenerali lejn proża Maltija li nkitbet kontra l-Komuniżmu, l-iktar fis-snin erbgħin, ħamsin u sittin tas-seklu 20. Is-suġġett hu vast u hawnhekk wieħed ta ħarsa konċiża. Biss biss ma għandniex xi ngħidu li dawn l-argumenti ġew ribattuti speċjalment mill-Partit Laburista, li kien qed ikun akkużat li se jdaħħal il-Komuniżmu f'Malta, u allura wieħed jista' jimmaġina din il-vastezza tas-suġġett.

Noti

1 *Il-Berqa*, 18 ta' Jannar 1961: 1.
2 Angalus, Oskar. 'Il-Gwerra tal-Komuniżmu hija Gwerra kontra r-Reliġjon,' *Il-Berqa*, 1 ta' Lulju 1964: 3.
3 Ara pereżempju *Il-Qawmien*, 25 ta' Jannar 1961: 1.
4 *Malta Tagħna*, 21 ta' Jannar 1961: 1.
5 *Souvenir Programme of XIX Centenary Celebrations of St Paul's Shipwreck on Malta*. Malta: Empire Press, 1960: 13.
6 *The Malta Government Gazzette*, 24 ta' April 1958: 521.
7 Dwar dawn l-irvellijiet ara Sant, Alfred. *28 ta' April 1958: Il-Ħobż u l-Ħelsien*. Malta: SKS, 1988.
8 *Is-Sebħ*, 25 ta' Frar 1957: 1.
9 Pirotta, Joseph M. *Fortress Colony: The Final Act 1945-1964*, Vol. 3: 1958-1961. Malta: Studia Editions, 2001: 598.
10 Spiteri, Raymond u Massa, Alfred. *Twelid ta' Stat Indipendenti*. Malta: PIN, 1989: 42.
11 *The Bulletin*, 8 ta' April 1961: 1.
12 Chircop, John. *The Left within the Maltese Labour Movement*. Malta: Mireva Publications, 1991: 14.
13 Ibid.
14 Frendo, H. *Manwel Dimech, Ħajtu u Ħsibijietu*. Malta: Klabb Kotba Maltin, 1971: 91.
15 Papa Ljun XIII, *Rerum Novarum: Fuk il Cundizionijet tan-Nies tax-Xoghol*. Malta: Dar ta' San Ġużepp, 1930.
16 Papa Piju XII, *Quadragesimo Anno*. http://w2.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno.html.
17 *Il-Berqa*, 8 ta' Mejju 1948: 1.
18 Ibid.
19 Ibid.
20 *Times of Malta*, 4 ta' Frar 1959: 4.
21 Coleiro, Edward. *Il-Fidwa tal-Ħaddiem fir-*Rerum Novarum. Qxur ta' ġewwa.
22 Zarb, Ġużepp. *Soċjaliżmu*. Malta: Għaqda ta' Qari Tajjeb, 1937.

23 Coleiro, Edward. *Il-Bolxeviżmu*. Malta: Għaqda ta' Qari Tajjeb, 1935. L-awtur oriġinali kien J. Conway.
24 Coleiro, Edward. *Communiżmu*. Malta: Għaqda ta' Qari Tajjeb, 1935. L-awtur oriġinali kien Lewis Watt.
25 Dwar dan is-suġġett ara Galea, Francis. *Is-Sedizzjoni*. Malta: SKS, 1993.
26 Galea, Francis. *Is-Sedizzjoni*. Malta: SKS, 1999: 121.
27 Ara pereżempju *Leħen is-Sewwa*, 6 ta' Ġunju 1959: 1.
28 *Leħen is-Sewwa*, 22 ta' Novembru 2016: 20.
29 *Leħen is-Sewwa*, 10 ta' Awwissu 1962: 1.
30 *Il-Ħaddiem*, 1 ta' Lulju 1964: 1.
31 *Forward*, 25 ta' Mejju 1956: 5.
32 *Forward*, 14 ta' Lulju 1961: 4.
33 *Il-Berqa*, 1 ta' Lulju 1964: 7.
34 *Il-Qawmien*, 15 ta' Ġunju 1961: 2.
35 *Il-Qawmien*, 16 ta' Novembru 1961: 1.
36 *Il-Qawmien*, 23 ta' Frar 1961: 1.
37 *Il-Qawmien*, 10 ta' Ottubru 1963: 1.
38 *L-Ewwel ta' Mejju Festa tal-Ħaddiem Nisrani*. Malta: M.A.S., 1967: 12.
39 *Il-Verità dwar l-A.A.P.S.O.* Malta: M.A.S., 1961: 8.
40 Stampat fl-Empire Press, 1 ta' Lulju 1963.
41 Email mingħand Mario Azzopardi lil Sergio Grech datata 11 ta' Marzu 2001.
42 Grech, Sergio. *Patri Feliċjan Bilocca: Ħajtu u Żminijietu 1914-1978*. Malta: Outlook Coop, 2004: 129.
43 Agius, Joe. *Cardijn*. Malta: ŻĦN, 1962: 41.
44 Seychell, Angelo. *Marcel Gallo: Martri taż-Żgħażagħ Ħaddiema Nsara*. Malta: ŻĦN, 1962.
45 Ara Papa Giovanni XXIII. *Ittra Enċiklika* Mater et Magistra *fuq l-Aħħar Żviluppi tal-Kwistjoni Soċjali fid-Dawl tat-Tagħlim Nisrani 15 ta' Mejju 1961*. Malta: Żgħażagħ Ħaddiema Nsara, 1961.
46 Vella, C. G. *Il-Protesta ta' Malta Kattolika*. Malta: Empire Press, 1961: 1.
47 Ibid.
48 Ibid.
49 *Problemi ta' Llum*, Frar 1961: 33.
50 *Problemi ta' Llum*, Novembru 1961: 321.
51 *Il-Kokka*, 23 ta' April 1960: 1.
52 https://www.independent.com.mt/articles/2012-08-22/news/reactions-to-mintoffs-death-314944/

53 'Ċirkolari tal-Arċisqof, Il-Kundanna tal-Gazzetti tal-MLP maħruġa mill-Kurja ta' l-Arċisqof, 26 ta' Mejju, 1961' f'Cassar, A. *Meta l-Għawdxin kienu Mxewxa*. Malta: Union Press, 1982.
54 *L-Anti Komunist*, Settembru 1962: 1.
55 Vella, Dennis. *Maltese Political Cartoons 1980-1995*. Malta: The Malta International Arts Festival Committee, Ministry for Justice and the Arts, 1950: 12.
56 *It-Tarka*, 25 ta' Novembru 1962: 2.
57 *The Anti-Communist*, Lulju 1961: 1.
58 Ittra lil Sergio Grech mingħand Monsinjur Lawrenz Cachia, 28 ta' Marzu 2001.
59 *Times of Malta*, 13 ta' Marzu 1962: 11.
60 Minuti tad-Direttorju Azzjoni Kattolika, 24 ta' Ġunju 1953. Arkivju Azzjoni Kattolika, Istitut Kattoliku, il-Furjana.
61 *Il-Ħajja*, 11 ta' Frar 1970: 1.
62 *Catechismo del Comunista*. Rome: A.V.E., 1938.
63 Grech, Sergio. *It-Tabib Sandy*. Malta: Kite Group, 2013: 100.
64 Dwar it-twaqqif tal-PDN ara Grech, Sergio. 'Mostin Tesserati fil-Partit Demokratiku Nazzjonalista,' *L-Annwal Soċjetà Filarmonika Nicolo Isouard, Festa Santa Marija 2019*: 276.
65 Ganado, Herbert. *Rajt Malta Tinbidel*, Volum 4. Malta: Il-Ħajja, 1977: 233.
66 *Malta Tagħna*, 5 ta' Settembru 1959: 1.
67 *Malta Tagħna*, 21 ta' Jannar 1961: 1.
68 *Malta Tagħna*, 16 ta' Awwissu 1958: 1.
69 *Malta Tagħna*, 10 ta' Mejju 1958: 1.
70 *Malta Tagħna*, 9 ta' Mejju 1959: 1.
71 Ibid.
72 *Malta Tagħna*, 21 ta' Jannar 1961: 1.
73 *Malta Tagħna*, 2 ta' Lulju 1960: 1.
74 Ara https://www.verona-in.it/2018/10/01/comunisti-tomba-extra-peppone-don-camillo/
75 *Times of Malta,* 31 ta' Ottubru 1956: 9.
76 *The Bulletin*, 1 ta' Awwissu 1957: 1.
77 *It-Tarka*, 3 ta' Novembru 1966: 2.
78 *It-Tarka*, 7 ta' Diċembru 1967: 1.
79 *Leħen is-Sewwa*, 7 ta' Ottubru 1959: 4.
80 Intervista ma' Patri Lawrence E. Attard, 20 ta' Frar 2016, il-Kunvent tad-Dumnikani, Tas-Sliema.
81 *The Faith*, Marzu 1961: 295.
82 *The Faith*, Ġunju 1961: 328.

83 *Militia Christi*, Diċembru 1961: 1.
84 *Militia Christi*, Marzu 1961: 1.
85 Intervista ma' Patri Lawrence E. Attard, 20 ta' Frar 2016, il-Kunvent tad-Dumnikani, Tas-Sliema.
86 *The Faith*, Settembru 1961: 854.
87 *Militia Christi*, Ġunju 1961: 316.
88 *Militia Christi*, Awwissu 1964: 1.
89 Galea, Emanuel. *Frak tad-Deheb*. Malta: Azzjoni Kattolika Maltija, 1962.
90 Galea, Emanuel. *Inħarsu dak li hu Tagħna*. Malta: Azzjoni Kattolika Maltija, bla data.
91 *Militia Christi*, Ġunju 1961: 1.
92 Paris, G. M. *Komuniżmu Nisrani Versus Komuniżmu Marxjan*. Malta: Empire Press, 1947: 39.
93 Intervista ma' Patri Lawrence E. Attard, 20 ta' Frar 2016, il-Kunvent tad-Dumnikani, Tas-Sliema.
94 Ibid.
95 Intervista ma' Patri Marius Zerafa, il-Kunvent tad-Dumnikani, Tas-Sliema.
96 Busuttil, Albert. *It-Test Case jew Il-Kalvarju tal-Polonja*. Malta: Dar ta' San Ġużepp, bla data.
97 Busuttil, Albert. *Stalin: il-Bniedem tal-Azzar*. Malta: Giovanni Muscat, 1938.
98 Busuttil, Albert. *It-Traġedja Spanjola*. Malta: Giovanni Muscat, 1930: 30.
99 Ibid.: 37.
100 Lord Longford, *Pope John Paul II, An Authorised Biography*. UK: William Morrow & Co, 1982: 58.
101 Ara Busuttil, Albert. *L-Imperu Ingliż*. Malta: Giovanni Muscat, 1938.
102 Ara pereżempju Busuttil, Albert. *Il-Vittma Divina*. Malta: Dar ta' San Ġużepp, bla data.
103 Busuttil, Emvin. *L-Id Moħbija*. Malta: Giovanni Muscat, bla data: 21.
104 S.J. *Il-Komuniżmu*. Malta: Lux Press, 1962: 28.
105 Gonzi, Mikiel u Pace, Ġużeppi. *Ittra Pastorali: Id-Dmirijiet tan-Nisrani fil-Ħajja Pubblika*. Malta: Empire Press, 1960.
106 Gonzi, Mikiel u Pace, Ġużeppi. *Ittra Pastorali tar-Randan tas-Sena 1960 fuq is-Soċjaliżmu*. Malta: Empire Press, 1960.